

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

**IV. ULUSLARARASI
ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU**

-HANEFÎLİK-MÂTURÎDÎLİK-

05-07 MAYIS 2017

CİLT 1

Kastamonu Üniversitesi
IV. Uluslararası
Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu
-Hanefilik-Mâturîdîlik-

EDİTÖRLER

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÇUHADAR

Yrd. Doç. Dr. Mustafa AYKAÇ

Arş. Gör. Yusuf KOÇAK

(Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)

ISBN: 978-605-4697-06-9 (Tk)
978-605-4697-07-6 (1.c)

Aralık 2017, Kastamonu
Baskı: Kastamonu Üniversitesi Matbaası

Eserde yayımlanan bildiri metinlerinde ileri sürülen görüşlerin
ilmî ve hukuki sorumluluğu bildiri sahiplerine aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Her hakkı saklıdır.

MATURİDİ TEFSİRİNDE (TE'VİLÂTU'L-KUR'AN'DA) SİRET-NÜZUL İLİŞKİSİ

Ahmet GÜL¹

Özet

Siyer Hz. Peygamberin hayatını en ince ayrıntılarıyla ele almış bir ilim dalıdır. Vahyin hangi aşamalarda ne gibi durumlarda veya hangi vesilelerle indiğine de tanıklık ve kaynaklık etmesi bakımından da önemlidir. Siyerin tanıklığında Kur'an ayetlerinin veya surelerinin iniş sürecinin nasıl olduğu sorusu teşri fihhinde da önemli yere sahiptir. Bu noktada siyerin aşamalar halinde anlaşılması, ayetlerin de doğru anlaşılmasına zemin oluşturacaktır. Klasik dönemde siyak-sibak ilişkisi, umum-husus konuları bu zemin üzerinde anlaşılabilir gelmiştir. Çağdaş İslam düşüncesinde bu, süreçle birlikte değişik okuma biçimlerine, tarihsellik vb. konular mihverinde anlamaya tabi tutulmuştur.

Batıda yaygın olarak kullanılan bağlam ve onu dikkate alan kuramlar, siret-nüzul ilişkisinin yorumlanmasına; yeniden okunmasına farklı bir açılım kazandırabilir. Bu meyanda İmam Maturidi'nin tefsirinde siret-nüzul ilişkisi tespit edilmeye çalışılacaktır. Bunu nasıl kullandığına dair yapılan tetkikler bu tebliğin ana omurgasını oluşturacaktır.

Çalışmada ilk anlamı tespit etme hususunda takip edilecek yol; Kur'an metninden hareketle siyer ve hadis malzemeleri eşliğinde Maturidi tefsirinde yapılan okumalara yer vererek satır arasına gizlenmiş bilgileri ortaya koyma şeklinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nüzul, siyer, siret, bağlam, iç bağlam, dış bağlam

Giriş

Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Maturidi, günümüzde Özbekistan sınırlarında yer alan Semerkant'a bağlı Maturid kasabasında dünyaya gelmiştir². Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 238/853 yılı olduğu vefatının da 333/944 senesinde olduğu kaynaklarda belirtilmektedir³.

Ebu Hanife'nin üçüncü kuşaktan talebesi olduğu belirtilen Maturidi'nin şöhretinin geç dönemlerde ortaya çıkması Bağdat ve çevresine uzak bir coğrafyada yaşamasına bağlandığı gibi⁴ onun görmezden gelinerek Eş'ari kelamının dayatılmak istenmesine bağlayanlar da vardır⁵. Ayrıca akıllı Mu'tezile gibi çokça kullanması, onlara yakın kabul edilmesi de onun ihmal edilmesi ile ilgili bir sebep olarak gösterilmektedir⁶. Hanefî akıl ve terbiyesinden geçtiği anlaşılan Maturidi kelim ile ilgili görüşlerini bu mezhebin disiplinine göre oluşturmuş, Ehl-i Sünnet kelamının en önemli temsilcilerinden birisi olarak şöhret bulmuştur⁷.

Eserlerini Semerkant'ta yazdığı ifade edilen İmam Maturidi, Bağdat, Basra, Dımaşk, Horasan, Buhara gibi ilim merkezlerindeki fikri hareketleri yakından takip etmiştir. Kitabı't-

¹ Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜL, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir ABD, agul_47@hotmail.com

² el-Ğali, Belkasım, *Ebu Mansur el-Maturidi Hayatuhu ve Arauhu'l-Akidiyye*, Daru't-Turki li'n-Neşr, Tunus 1989, s.42; İmamoğlu, M.Ragıp, *İmam Ebu Mansur el-Maturidi ve Te'vilatu'l-Kur'an'daki Metodu*, DİB Yayınları, Ankara 1991, s.13; Kutlu, Sönmez, *İmam Maturidi ve Maturidilik*, Otto Yayınları, Ankara 2016, s.26; daha geniş bilgi için bkz. Zirikli, Hayruddin, *el-A'lam*, Daru'l-İlm lil Melayin, Beyrut 1992, VII/242.

³ Kutlu, *İmam Maturidi ve Maturidilik*, s.26.

⁴ Watt, W. Montgomery, *The Formative Period of Islamic Thought*, Edinburgh University Press, Great Britain 1973, s.316.

⁵ Rudolph, Ulrich, *Maturidi*, trc. Özcan Taşçı, Litera Yayıncılık, İstanbul 2016, s.13-28; et-Tanci, Muhammed b. Tavit, Abu Mansur al-Maturidi, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1955, cilt: IV, sayı: 1-2, s. 1.; el-Ğali, *Ebu Mansur el-Maturidi*, s.41-42.

⁶ Özen, Şükrü, "Matürîdî", DİA, XXVIII/147; Topaloğlu, Bekir, *Ebu Mansur el-Maturidi Hayatuhu*, Tevilatu'l-Kur'an içinde, s.26.

⁷ Watt, *The Formative Period of Islamic Thought*, s.316; Rudolph, *Maturidi*, s.32.

Tevhid’de bu fikri akımlara verdiği cevaplar bunun açık kanıtıdır⁸. Kalam, fıkıh, fıkıh usulü, mezhepler tarihi ve kıraat alanında eserler yazmış fakat; eserlerin çoğu günümüze ulaşamamıştır⁹.

Maturidi’nin günümüze ulaşan en önemli eserlerinden birisi Te’vilatu’l-Kur’an’dır. Maturidi’nin öğrencilerine yaptığı takrirlerden oluşan bu eserin kırk civarında yazma nüshası bulunmaktadır. Eser Te’vilatu Ehli’s-Sunne şeklinde de adlandırılmakta olup Te’vilatu’l-Kur’an şeklinde isimlendirmenin daha doğru olduğu iddia edilmektedir¹⁰.

Te’vilat’ın mukaddimesinde te’vil ile tefsir arasında ayırım yaparak yeni bir bakış açısıyla Kur’an’ı yorumlamıştır. Tefsiri sahabenin, te’vili alimin hakkı olarak gören Maturidi¹¹; nakil ile değişmeyen alana tevil ile de güncellenen ve değişebilecek anlam sahasına vurgu yaptığını söylemek mümkündür. Akıl doğru işlerse te’vilde isabet etme ihtimali o ölçüde artacaktır. Şu hâlde doğru anlamı yakalamanın yolu tefsiri doğru anladıktan sonra aklın imkanlarını devreye sokarak onu doğru çalıştırmakla mümkün olacaktır¹². Bu hususlara kısaca değinildikten sonra Te’vilatu’l-Kur’an’da Maturidi’nin siret-Kur’an ilişkisine nasıl baktığı ele alınmaya çalışılacaktır. Konuya ele almadan önce siret ve nüzul kavramları üzerinde durmak yerinde olacaktır.

1.Siret

Siret kelimesi s-y-r kökünden türemiş olup, *gidişat, hal tavır, yol, sünnet* anlamlarına gelmektedir¹³. Kişinin tabii olarak veya sonradan kazandığı tüm hallere siret denilmekte olup bu yüzden kötü siret ve güzel siret kavramlarının kullanıldığı belirtilmektedir¹⁴. Siret terim olarak Müslümanların gayri Müslimlerle yaptıkları savaşları ifade eden hususi bir terim¹⁵ olmakla birlikte daha çok Hz. Peygamberin doğumundan ölümüne kadar hayatını, peygamberlik mücadelesini ele alan ilim dalıdır¹⁶. Çağdaş müfessirlerden Cabiri Hz. Peygamberin hayatını ve davetinin seyrini ifade etmek için siyer kökünden türetilmiş *mesar* ve *mesire* kavramlarını kullanmıştır¹⁷.

Siret, Hz. Peygamberin hayatına dair sadece kronolojik bilgi olarak değil; sünnet verileri içinde görünmeyen ayrıntıları vererek, Kur’an ve Sünnet verilerinin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu manada siret hem sünnet hem hadis ile doğrudan ilgilidir. Hadis-sünnet, Hz. Peygambere izafe edilen sözlerin ona ait olup olmadığını tespit etmeye yönelik bir ilim dalı olarak ortaya çıksa da özde Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri ve takrirlerini içermektedir¹⁸. Bu yüzden Siret ve Hadis-sünnet birbirlerinin mütemmimleri. Siret Kur’an’da Allah’ın övgüyle bahsettiği peygamberinin, müminlere örnek ve model olarak sunulan hayatıdır. Nitekim ayette “*Ey inananlar! And olsun ki, sizin için, Allah’a ve ahiret*

⁸ Maturidi, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Kitabu’t-Tevhid*, thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, Daru’s-Sadr, Beyrut 2001, s. 224-228.

⁹ Zirikli, Hayruddin, *el-A’lam*, VII/242.

¹⁰ Ak, Ahmet, *Büyük Türk Alimi Maturidi ve Maturidilik*, Bayrak Matbaası, İstanbul 2008, s.24.

¹¹ Maturidi, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Te’vilatu’l-Kur’an*, thk. Bekir Topaloğlu-Ahmet Vanlıoğlu, Daru’l-Mizan, İstanbul 2005 I/3.

¹² Karataş, Ali, *İmam Maturidi Kur’an’ı Kur’an’la Te’vil*, Yesevi Yayıncılık, İstanbul 2014, s.49.

¹³ İbn Manzur, Muhammed b. Mukerrem, *Lisanu’l-Arab*, thk. Muhammed Abdulvehhab- Muhammed es-Saduk, Daru İhyai Turasi’l-Arabi, Beyrut 1999, s-y-r mad.

¹⁴ el-İsfehani, Rağıb Huseyn b. Muhammed, *el-Müfredat fi Ğaribi’l-Kur’an*, thk. Muhammed Seyyid Keylani, s-y-r mad.

¹⁵ Et-Tehanevi, Muhammed Ali, *Keşşafu Istilahati’l-Funun ve’l-Ulum*, thk. Ali Dahruc, Mektebetu Lubnan, Beyrut 1996, s.998.

¹⁶ Yiğit, İsmail, “Kur’an ve Siretu’n-Nebi”, *Kur’an ve Tefsir Araştırmaları II*, Editör: Bedreddin Çetiner, Ensar Neşriyat, İstanbul 2001, s.91.

¹⁷ Bkz.el-Cabiri, Muhammed Abid, *Medhal ile’l- Kur’ani’l-Kerim*, Merkezi Diraseti’l-Vahdeti’l-Arabiyye, Beyrut 2006, s.20.

¹⁸ Ebu Zehv, Muhammed Muhammed, *el-Hadis ve’l-Muhaddisun*, Riyad 1984, s.10.

gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah (Allah'ın Elçisi) en güzel örnektir¹⁹." buyrulmuş bu duruma dikkat çekilmiştir.

Kur'an ve sünnet et ve tırnak gibi olup birbirinden ayrılmaz bütün gibidir. Bunu ayırmaya kalkışmak dini gerçek manada anlamaktan uzaklaştırdığı gibi doğru yoldan da uzaklaştırır. İslam nimetine iki kaynaktan ulaşılabilir: birincisi Kur'an; ikincisi Hz. Peygamberin hayatını ve hadislerinde saklı olan sireti nebevidir²⁰. Belirtilen bu hususlara Maturidi'nin tefsirinde ne kadarına hangi ölçüde yer verdiği tebliğ sınırları dahilinde ii-ncelenmeye çalışılacaktır.

1.1 Maturidi Tefsirinde Siret

Maturidi tefsirinde siret ile ilgili rivayetlere yer vererek ayetleri bu minvalde yorumlamaktadır. Müddessir suresinin ilk ayetlerinin inişi ile ilgili siyer kaynaklarında şu bilgi yer almaktadır:

Mahzumoğullarının reisi olan Velid b. Muğire Kureyş'in yaşlılarından birisiydi. Arap kabilelerinin akın ettiği panayır mevsimlerinden birinde Kureyş ileri gelenleri etrafında toplanmış, Velid onlara şunları söylemişti: Kureyşliler! Yine bir panayır mevsimi daha geldi. Bütün Araplar Mekke'ye akın edecekler. Şu Muhammed'in peygamberlik meselesini hepsi duymuşlardır. Gelin ortak bir karar alalım ve yabancılara onun hakkında aynı şeyi anlatalım. Onun hakkında farklı şeyler söyleyip birbirimizi yalanlamayalım. Etrafindakiler ne diyeceğimize sen karar ver dediler. Velid önce onların görüşlerini bildirmelerini istedi. Orada bulunanlar ona kâhin demeyi önerdiler. Velid: Hayır, o kâhin değil. O kadar kâhin tanyoruz. Onun sözleri kahinlerin secili sözlerine hiç benzemiyor. Mecnun diyelim dediler. Onu da: cinlerle bağlantı kuranları tanyoruz, onun hali onlara benzemiyor diyerek kabul etmedi. Şair diyelim dediler. O da olmaz dedi. Zira recezinden²¹ hezecine²² karidinden makbuduna mebsutuna kadar şiirin her türlüşünü biliyoruz; Muhammed'in söyledikleri şiir de değil şeklinde cevap verdi. O zaman büyücü diyelim dediler. Sihirbazları biliyoruz. Bunun yaptıkları onların büyülerine ve üfürüklerine benzemiyor diyerek kabul etmedi. Nihayetinde o halde ne diyelim sen söyle Ebu Abdişşems dediler. Velid onlara şu cevabı verdi: vallahi onun sözlerinde bir tatlılık var. Sanki sözlerinin kökü hurma ağacı, devamı da onun meyveleri gibi! Söylediklerinizden hangisini söylerseniz söyleyin, yalan konuştuğunuz ortaya çıkar, bunların asılsız iftiralar olduğu anlaşılır. Buna rağmen onun hakkında söyleyebileceğiniz en mantıklı şey onun sihirbaz olduğudur. Zira sözlerinde sihir etkisi var. İnsanı, eşinden, çocuğundan, akrabalarından, aşiretinden ayıracak kadar zorlu bir sihir. Velid'in bu görüşü kabul edildi. Bu karar üzerine Kureyşliler Mekke'ye gelen her yabancıya Muhammed'in sihirbaz olduğunu ve insanları yuvasından, çoluk çocuğundan ayırdığını dillendirmeye başladılar. Bunun üzerine Allah onun hakkında Müddessir 13-26 ayetlerini indirdi²³.

Kur'an hitabı konu itibariyle tevhid, rububiyet, ve uluhiyet odaklı söylemden diriliş ve hesap odaklı bir söyleme doğru bir tema izlemeye dönmüştür. Nüzulün ikinci aşaması olarak ifade edilebilecek bu durum Müddessir Suresinin hikayesinin anlatıldığı, yukarıda siyer kaynaklarında geçen şekli bunu açıkça ortaya koymaktadır²⁴. Maturidi, tefsirinde, siyer

¹⁹ Ahzab 33/21.

²⁰ Mevdudi, Ebu'l Ala, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı*, trc. Ahmet Asrar, Pınar Yayınları, İstanbul 1992, I/19-20.

²¹ Recez: Üçü birinci, üçü ikinci şatr (beytin bir tarafı)da olmak üzere altı tef'ileden oluşan aruz bahrine verilen isimdir. Recez denmesinin sebebi yarısının hafzedilmesidir. Tural, Hüseyin, *Arap Edebiyatında Aruz*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2011, s.129.

²² Hezec: Kelime anlamı şarkıdır. Üçü birinci, üçü ikinci şatr (beytin bir tarafı)da olmak üzere altı tef'ileden oluşan aruz bahrine verilen isimdir. Tural, *Arap Edebiyatında Aruz*, s. 121; Örnekler için bkz. İbn Reşik, Ebu Ali el-Hasen el-Kayravani, *el-Umde*, thk. Nebevi Abdulvahid Şa'lan, Mektebetu Hanci, Kahire 2000, I/136;

²³ İbn İshak, Muhammed, *Siretu'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid el-Mezidi, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004, s.193-194

²⁴ Cabiri, Muhammed Abid, *Fehmu'l-Kur'ani'l-Hakim et-Tefsiru'l-Vadıh Hasebi Tertibi'n-Nuzul*, Daru Neşri'l-Mağribiyye, Daru'l-Beyda 2008, I/160.

kaynaklarında geçen rivayetleri bir bütün olarak değerlendirmekte; ilk indirilen surelerden olması hasebiyle de yukarıda ifade edilen temadan konunun peygamberliği ispatı tescile kaydığını göstermektedir²⁵

1.2 İlk İndirilen Sure Bağlamında Nüzul

Kur'an'ın ilk indirilen suresi ile ilgili farklı ictehadlar mevcut olmakla birlikte daha çok kabul gören görüş Alak 1-5 ayetleridir²⁶. Maturidi tefsirinde yaygın kanaatin aksine Alak Suresinin ilk beş ayetinin değil tamamının indirildiği kaydedilmektedir²⁷. Bu da Maturidi'nin evvelu ma nezel konusunda Alak Suresinin tamamının indirildiği görüşü hâkim olmasına rağmen, Hz. Aişe'den nakledilen ve azınlığı oluşturan görüşe rağbet edenlerin aksine çoğunluk olmalarına rağmen azınlık muamelesi gören cumhurun görüşüne muvafakat ettiğini göstermektedir²⁸.

2. Nüzul

N-z-l kökünden türeyen nüzul, yerleşme, hulul etme²⁹ anlamlarına gelir. Kelimenin esas anlamı yüksek bir yerden aşağıya inmedir. Konaklama anlamı ise bir yere konaklamak isteyen yolcunun deveyi ıhtırmasından kinayedir³⁰.

Nüzul daha çok vahyi ifade eden, metafizik aleme ait manevi bir hadisedir. Bu açıdan bakıldığında nüzul kelimesi Kur'an'da indirme anlamından ziyade, ilahi bir lütf anlamında kullanılmıştır. Demirin³¹, elbiselerin³², hayvanların³³, sekinenin inzalini³⁴ bu anlamlarda düşünmek mümkündür³⁵.

Hz. Peygambere vahyin, yaklaşık 23 yıllık risalet döneminde belirli aralıklarla inzali nüzulu'l-Kur'an terkihiyle ifade edilmektedir. Esbabu'n-nüzul, inzalin belli dönemlerinde yaşanmış olayların kaydı olarak yapılan nakillerdir. Burada ifade edilen sebepler olayların teşkilinin nedeni değil, vahye muhatap olan kitlenin bulunduğu hali anlatmaktadır³⁶.

Kur'an tefsirinde nüzul seyri ile davetin seyri arasında nasıl bir ilişkinin olduğu sorusuna Maturidi'nin bir cevabının olup olmadığı üzerinde durulacaktır.

2.1 Maturidi Tefsirinde Nüzul

Kur'an ayetlerinin indiği ortamın tarihi, sosyo-kültürel özelliklerini muhtevi kısmına dış bağlam denilmektedir. Dış bağlam sadece ayetlerin nüzul sebepleri değil ayetlerin inmesine vesile olan sosyal, siyasal, psikolojik, kültürel ve dini yapının tümüyle alakalıdır³⁷. Bu açıdan bakıldığında dış bağlamı etkileyen faktörlerin sebep-i nüzul olarak tek bir sebebe indirgenmesi doğru sonuç vermeyecektir. Bununla birlikte Kur'an'ın anlaşılmasında önemli olan nüzul sebeplerinin göz ardı edilmesi de yanlış yorumlara da kapı aralayacaktır.

Sebeb-i nüzul ayetlerin bir sebep olmadan veya bir soru olay, üzerine inmesi olarak tarif edilmektedir³⁸. Nüzul sebebi rivayetlerle bilinmektedir. Nüzul sebebini bilmek suretiyle hüküm ve sebep arasında bağlantı kurma ihtimali doğmakta; bu da ayetin daha anlaşılmasını

²⁵ Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, XVI/231-232.

²⁶ Bkz. Suyuti, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Salim Haşim, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2010, s.41-43; Öztürk, Mustafa, *Tefsirin Halleri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2013, s.95-162.

²⁷ Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, XVI/267.

²⁸ Krş. Suyuti, *el-İtkan*, s.41-43.

²⁹ Firuzabadi, Muhammed b. Yakub, *Kamusu'l-Muhit*, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu, Mısır 1980, n-z-l mad.

³⁰ Rağıb, *Mufredat*, n-z-l mad.

³¹ Bkz. Hadid 57/25.

³² A'raf 7/26.

³³ Zümer 39/6.

³⁴ Tevbe 9/26.

³⁵ Bkz. Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, XIV/372.

³⁶ Coşkun, Muhammed, *Kur'an Yorumunda Siret-Nüzul İlişkisi*, Fikir Yayıncılık, İstanbul 2014, s.34.

³⁷ Pak, Zekeriyâ, *Allah-İnsan İletişimi*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2005, s.166.

³⁸ es-Suyuti, Celaluddin Abdurrahman b. Kemal Ebi Bekr, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Salim Haşim, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2010, s.48.

sağlamaktadır. Ayrıca umum ifade eden lafzın tahsisine imkân tanımaktadır³⁹. Tarihi bağlam olarak nitelendirebileceğimiz esbab-ı nüzul vahyin indiği ortamı anlatan, vakanın fotoğrafını gözler örüne seren, vahye muhatap olan kitlenin psikolojik, ahlaki, dini, iktisadi ve ictimai durumları hakkında bilgi veren⁴⁰ metin dışı bağlamdır.

Maturidi tefsirinde ayetleri açıklamada sebebi nüzulü ihtiyaç oranında kullanır. Yorumunda bu ihtimali göz önünde bulundurur. Sahih olan ve olmayı genel olarak birbirinden temriz sıygasını kullanarak ayırır. {83} وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ ذِي الْقُرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا {83} *Bir de sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki: Size ondan bir hatıra okuyacağım*⁴¹. Ayetin Ehl-i Kitaptan bir grubun Hz. Peygambere soru sormak üzere gelmesi üzerine indiği rivayetini nakletmektedir. Bu rivayetin sağlıklı olmadığını açıkladıktan sonra görüşünü destelemek için başka bir rivayeti kullanmaktadır⁴².

Sebebi nüzulle ilgili kabul edilen bazı rivayetleri akıl süzgecinden geçirerek olayı anlatmadaki elverişsizliğini ortaya koymaktadır.

وَلَا تُطِيعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ {10} هَمَّازٍ مَشَاءٍ بِنَمِيمٍ {11} مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَتِيمٍ {12} عَثَلٌ بَعْدَ ذَلِكَ رَنِيمٍ {13} 10 - Şunların hiçbirine boyun eğme: Yemin edip duran aşağılık, 11- Daima kusur arayıp kınayan, hep lâf götürüp getiren, 12- Hayra engel olan, saldırgan, günahkâr, 13 - Kaba ve haşin, sonra da kötülükle damgalı, 14 - Mal ve oğulları var diye (böyle davranır). 15- Kendisine ayetlerimiz okunduğunda: "Eskilerin masalları" der. 16- Yakında biz onu hortumunun (burnunun) üzerinden damgalayacağız⁴³. Ayetleriyle ilgili sebab-i nüzul olarak şu hususu ifade etmektedir. Ayet Velid b. Muğire el-Mahzumi hakkında indiği rivayet edilmektedir. Burada ayet metni ile sebebi nüzule konu edilen şahıs arasındaki uyumsuzluğa dikkat çekmiş; bu durumda kendisinde yemin edip durma ve aşağılık olma sıfatlarına sahip herkes bu kapsama girer⁴⁴ diyerek sebebi nüzulün işaret ettiği şahsı ifade ettiği husus hakkındaki tereddüdünü ortaya koymuştur. Ayrıca burada şahsı kötülemekten ziyade davranış ve özellikler yerilmiştir vurgusunu yaparak metin dışı bağlam olarak sunulan bu rivayetin sıhhatini askıya almaktadır. Bu durumda ayet mezkûr şahsı ifade etmekten öte bu özelliklere haiz olanları kapsamaktadır.

3. Bağlam Açısından Siret -Nüzul

Maturidi tefsirinde bağlam açısından siret -nüzul ilişkisine geçmeden önce bağlam konusunu ele almak yerinde olacaktır. Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını değerini belirleyen birim veya birimler bütünü⁴⁵ olarak bilinen bağlam Arapça'da siyak ve sibak olarak ifade edilmektedir. Siyak türevleriyle birlikte, bir şeye tabi olmak, uymak, sevk etmek, göndermek⁴⁶ anlamlarına gelmekte; sözün gelişi, konuşmanın akışı⁴⁷ olmaktadır. Siyak -sibak terkihi içinde kullanılan sibak, sözün baş tarafı ile bağlantısı, sözün öncesinden gelen manayı veya metnin önceki bölümünü, ilgili ifadenin öncesinde yer alan kelime ve cümleleri ifade ederken, siyak sözün, övgü, yergi vs. amaçlarından hangisi için kullanıldığını ortaya koyar⁴⁸. Kur'an ayetleri açısından bakıldığında, ayetleri diziliş sırasına göre okumak, herhangi bir ayeti atlamadan doğru okumaya ve anlamaya çalışmaktır. Başka bir deyişle ayetlerin kendinden önceki ayetlerle bağlantısı ve kendisinden sonraki ayetlerle ilişkisi siyak-sibak olarak anlaşılmaktadır⁴⁹.

³⁹ es-Suyuti, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, s.48.

⁴⁰ Serinsu, Ahmet Nedim, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzul*, Şule Yayınları, İstanbul 1994, s.68.

⁴¹ Kehf 18/83.

⁴² Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, IX/99.

⁴³ Kalem 68/10-14

⁴⁴ Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, XVI/15.

⁴⁵ Parlatır, İsmail- Gözaydın Nevzat- Zülfikar, Hamza, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998, I/196.

⁴⁶ ez-Zenki, Necmuddin Kadir Kerim, *Nazariyyetu's-Siyak*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2006, s.35.

⁴⁷ Sami, Semseddin, *Kamusu Türki*, Kapı Yayınları, İstanbul 2011, s.754.

⁴⁸ Raddetullah b. Radde Dayfullah et-Talhi, *Delaletu's-Siyak*, Camiatu Ummu'l-Kura, Mekke h.1423, I/46-47.

⁴⁹ Öz, Ahmet, *Kur'an'ı Anlamada Bağlam*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2016, s.26.

Siyak dil içi bağlamın unsurlarından biridir. Kur'an'ın anlaşılmasında önemli bir yeri haiz olan iç bağlam, ayetlerin veya ayet gruplarının birbirleriyle olan dilsel edebi ve tematik ilişkileri olarak ifade edilebilir. Kur'an'ın iç bağlamına bakıldığında ayetlerin öncesinde ve sonrasında yer alan ayetlerden oluşan pasaja, ayetin içinde yer aldığı nüzul sıralamasındaki yere ve diğer ayetlerle ilişkisine, muhatap kitlesinin kim olduğuna, kimi ayetlerin kimi ayetleri tefsir ettiği⁵⁰ hususuna dikkat edilmelidir.

Maturidi tesirinde dil içi bağlama yer vermiştir. “*Tad bakalım, hani şerefli olan, değerli olan yalnız sendin*”⁵¹” ayetini tefsir ederken dilsel, edebi ve tematik hususları; siyak ve sibaki göz önünde bulundurmıştır. Maturidi tefsirinde ayetlerin kendisine sürekli en hayırlı olan benim diyerek böbürlenmiş Ebu Cehil’i hedef aldığını, üslubunun tehekküm(alay etme) olduğunu belirtmekte, ahirette de dünyada söylediklerine karşılık aşağılanarak bu cezaya çarptırılacağını ifade etmektedir⁵².

Sonuç

Siret, Hz. Peygamberin hayatını sunarken tefsire önemli bir kaynak olma hüviyeti taşımaktadır. Nüzul eşliğinde Kur'an'ı siret ile birlikte anlamaya çalışmak, hitap olarak indirilen, daha sonra kitaplaştırılan, ilahi kelamın tecellisi olan bu muciz eseri, anlamaya yardımcı olacak; metnin iç ve dış bağlamından hareketle okunması onu daha anlaşılır hale getirecektir. Bu manada tarihin bir döneminde tenezzül etmiş ilahi vahyi tarihin derinliklerine gömmek yerine, anlaşıldığı tarihteki tazelik ve doğrulukla günümüze sunma imkânına sahip olunacaktır.

Maturidi tefsirinde çağdaş alimlerin ulaştığı veya ortaya koymaya çalıştığı ilkeleri asırlar öncesinden gerektiği ölçüde kullanmaya çalışmış, bu konuda haklı öncülüğünü pekiştirmiştir. O, tefsirinde iç ve dış bağlamları göz ardı etmeden yorumlarına katmış ama kendini onlara büsbütün tutsak etmemiştir.

Kaynakça

Ak, Ahmet, *Büyük Türk Alimi Maturidi ve Maturidilik*, Bayrak Matbaası, İstanbul 2008.

Cabiri, Muhammed Abid, *Fehmu'l-Kur'ani'l-Hakim et-Tefsiru'l-Vadih Hasebi Tertibi'n-Nuzul*, Daru Neşri'l-Mağribiyye, Daru'l-Beyda 2008.

Cabiri, Muhammed Abid, *Medhal ile'l- Kur'ani'l-Kerim*, Merkezi Diraseti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, Beyrut 2006.

Coşkun, Muhammed, *Kur'an Yorumunda Siret-Nüzul İlişkisi*, Fikir Yayıncılık, İstanbul 2014.

Ebu Zehv, Muhammed Muhammed, *el-Hadis ve'l-Muhaddisun*, Riyad 1984.

el-Ğali, Belkasım, *Ebu Mansur el-Maturidi Hayatuhu ve Arauhu'l-Akidiyye*, Daru't-Turki li'n-Neşr, Tunus 1989.

İbn İshak, Muhammed, *Siretu'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid el-Mezidi, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.

İbn Manzur, Muhammed b. Mukerrem, *Lisanu'l-Arab*, thk. Muhammed Abdulvehhab-Muhammed es-Saduk, Daru İhyai Turasi'l-Arabi Beyrut 1999.

İmamoğlu, M.Ragıp, *İmam Ebu Mansur el-Maturidi ve Te'vilatu'l-Kur'an'daki Metodu*, DİB Yayınları, Ankara 1991.

Karataş, Ali, *İmam Maturidi Kur'an'ı Kur'an'la Te'vil*, Yesevi Yayıncılık, İstanbul 2014

Kutlu, Sönmez, *İmam Maturidi ve Maturidilik*, Otto Yayınları, Ankara 2016.

Maturidi, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Kitabu't-Tevhid*, thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, Daru's-Sadr, Beyrut 2001.

⁵⁰ Cabiri, *Medhal ile'l- Kur'ani'l-Kerim*, s.90-91.

⁵¹ Duhan 44/47-49.

⁵² Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, XIII/314-315.

Maturidi, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Te'vilatu'l-Kur'an*, thk. Bekir Topaloğlu-Ahmet Vanlıoğlu, Daru'l-Mizan, İstanbul 2005.

Mevdudi, Ebu'l Ala, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı*, trc. Ahmet Asrar, Pınar Yayınları, İstanbul 1992.

Öz, Ahmet, Kur'an'ı Anlamada Bağlam, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2016.

Öztürk, Mustafa, Tefsirin Halleri, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2013.

Pak, Zekeriya, *Allah-İnsan İletişimi*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2005.

Raddetullah b. Radde Dayfullah et-Talhi, *Delaletu's-Siyak*, Camiatu Ummu'l-Kura, Mekke h.1423

Rudolph, Ulrich, Maturidi, trc. Özcan Taşçı, Litera Yayıncılık, İstanbul 2016.

Serinsu, Ahmet Nedim, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzul*, Şule Yayınları, İstanbul 1994.

Suyuti, Celaluddin Abdurrahman b. Kemal Ebi Bekr, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Salim Haşim, Daru Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2010.

Suyuti, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Salim Haşim, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2010.

Watt, W. Montgomery, *The Formative Period of Islamic Thought*, Edinburgh University Press, Great Britain 1973.

Yiğit, İsmail, "Kur'an ve Siretu'n-Nebi", *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları II*, Editör: Bedreddin Çetiner, Ensar Neşriyat, İstanbul 2001.

Zirikli, Hayruddin, *el-A'lam*, Daru'l-İlm lil Melayin, Beyrut 1992.